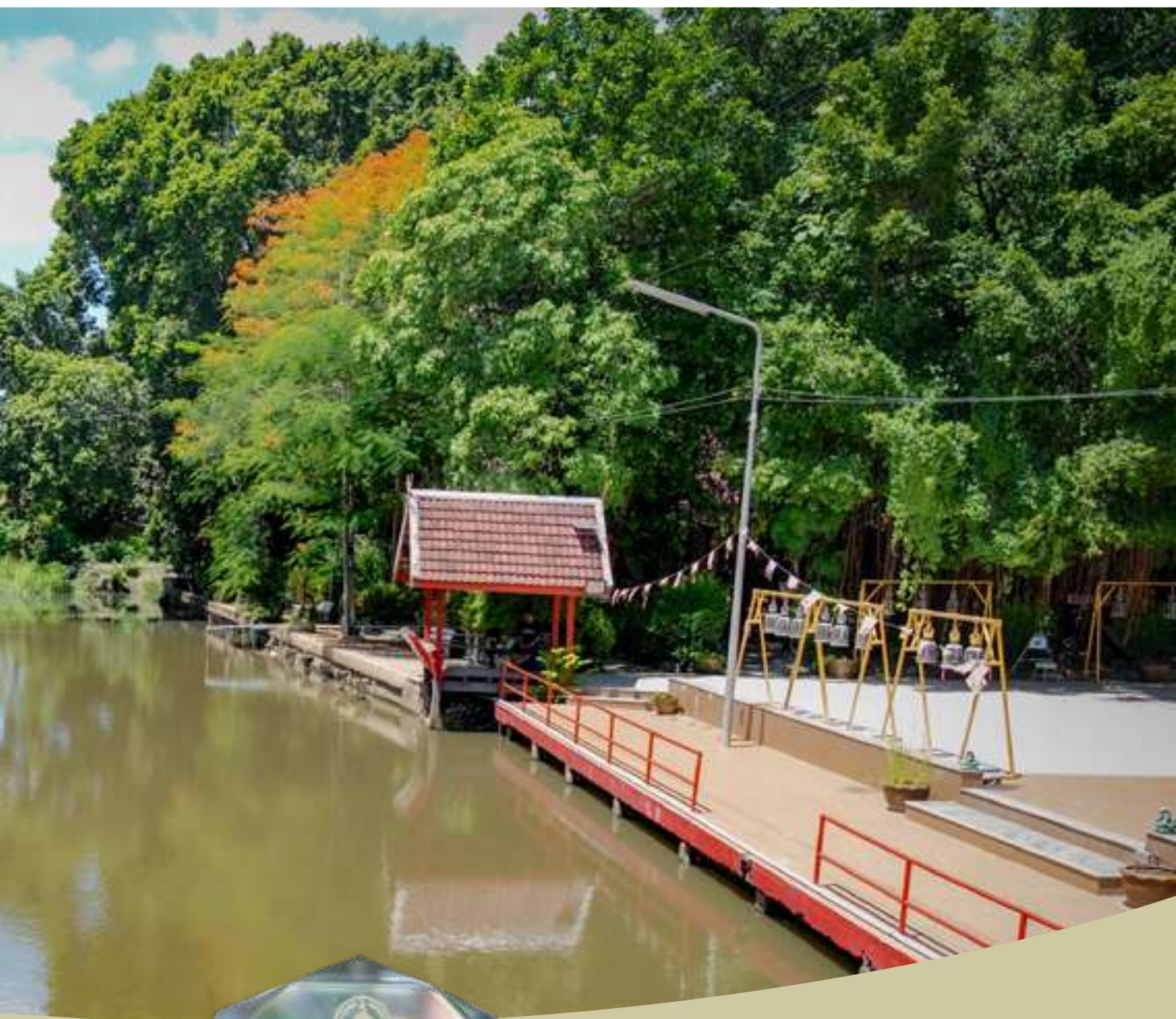

ชุมชนบึงบัว ลาดกระบัง ที่สุดแห่งรางวัลคือคุณภาพชีวิต และแรงบันดาลใจ

เมื่อช่วงกลางปี 2568 สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร จัดทำโครงการ “ชุมชนริมคลอง น้อมอง น่ายู” ขึ้นเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนสองฝั่งคลอง โดยมอบหมายให้ 50 สำนักงานเขตในพื้นที่ กทม. คัดเลือกชุมชนเข้าร่วมโครงการ สำหรับการประเมินนั้นประกอบด้วย 6 หัวข้อสำคัญ ได้แก่ ด้านนโยบาย แผนงาน และการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมริมคลอง ด้านการจัดการมูลฝอย ด้านการจัดการพื้นที่สีเขียว ด้านการจัดการภูมิทัศน์ ด้านความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ สำนักงานเขตในพื้นที่ กทม. ได้พิจารณาส่งชุมชนเข้าร่วมการประกวดทั้งสิ้น 91 แห่ง แบ่งเป็นชุมชนขนาดเล็กซึ่งมีบ้านเรือนไม่เกิน 140 ครั้วเรือน 41 แห่ง ชุมชนขนาดกลางซึ่งมีบ้านเรือน 141 - 499 ครั้วเรือน 40 แห่ง และชุมชนขนาดใหญ่ซึ่งมีบ้านเรือนไม่ต่ำกว่า 500 ครั้วเรือน 10 แห่ง โดยชุมชนบึงบัว เขตลาดกระบัง ครวรางวัลชนะเลิศประเภทชุมชนขนาดใหญ่ไปครองอย่างภาคภูมิใจ

“คนจะหันกลับมามอง เมื่อคลองเริ่มมีชีวิต”

เฉกเช่นเดียวกับชัยชนะรูปแบบอื่น ๆ ซึ่งไม่ได้มาเพราะโชคช่วย ความสำเร็จของชุมชนบึงบัวเองก็เกิดจากความสม่ำเสมอด้านการดูแลภูมิทัศน์ซึ่งสั่งสมมานานนับสิบปี คุณบุญส่ง จำเริญ ประธานชุมชนบึงบัว เปิดเผยว่าชุมชนแห่งนี้มีขนาดประมาณ 2,500 ไร่ พร้อมผู้อยู่อาศัยกว่า 700 ครอบครัว มีคลองซึ่งอยู่ติดกับพื้นที่จำนวน 6 แห่ง ลักษณะเป็นคลองซอยซึ่งมีความตื้นเขินกว่าคลองหลัก ด้วยความที่เป็นโครงข่ายคลองระบายน้ำ วัชพืชจึงเติบโตได้อย่างง่ายดายถึงขนาดที่หากไม่รักษาความสะอาดและจัดการวัชพืชทุก ๆ 2 เดือน คนในชุมชนจะไม่สามารถสัญจรไปมาและใช้น้ำในการเกษตรกรรมได้เลย

คำบอกเล่าของคุณบุญส่งสอดคล้องกับข้อมูลของบทความจากมูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย ซึ่งเผยแพร่กรณีศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของการพัฒนาและการกลายเป็นเมืองของชุมชนบึงบัว เขตลาดกระบัง โดย คณิน หุตานุวัตร และคณะวิจัย ที่ว่าอาณาเขตฝั่งตะวันออกของ กทม. เป็นที่ราบต่ำซึ่งถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ระบายและรองรับน้ำย่านลาดกระบังก็อยู่ในอิทธิพลของรูปแบบการพัฒนาอันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน ระบบโครงสร้างและบริการพื้นฐาน รวมถึงโครงสร้างประชากรด้วย ยิ่งไปกว่านั้นการอุบัติขึ้นของนิคมอุตสาหกรรมลาดกระบังขนาด 2,559 ไร่ ซึ่งมีโรงงานนับร้อยแห่งตั้งแต่ปี 2521 ก็มีแนวเขตบางส่วนติดกับคลองบึงบัว จึงดึงดูดแรงงานและผู้ประกอบการทั้งในประเทศและต่างประเทศเข้ามาอยู่อาศัย ส่งผลให้เส้นทางการไหลของน้ำ ตลอดจนพื้นที่รับน้ำลดลงและถูกกีดขวาง การบริหารจัดการลำคลองจึงต้องเป็นไปอย่างเข้มข้นและต่อเนื่อง

“ด้วยความที่ในเขตลาดกระบังเองนั้นมีความคล่องมากถึงกว่า 40 แห่ง การดูแลอาจไม่ทั่วถึง เราจึงต้องทำงานกันแบบราชการอาสาซึ่งไม่มีเงินเดือนให้ แต่จะมอบค่าตอบแทนเป็นครั้งคราว เพราะการทำความสะอาดคลองและกำจัดวัชพืชต้องใช้เวลาเป็นวัน ๆ ทั้งร้อนและสกปรก สำหรับวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ

ก็จะเป็นการสำรองจ่ายก่อน จากนั้นก็นำภาพการทำงานและใบเสร็จไปเบิกงบประมาณจากสำนักงานเขต โดยชุมชนของเราดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มาอย่างต่อเนื่องตลอดทุกเดือนเป็นเวลาหลายปีแล้วครับ พอได้รับรางวัลจากโครงการนี้คนในชุมชนก็ใส่ใจ หันมาให้ความร่วมมือมากขึ้น”

คุณบุญส่งเพิ่มเติมว่าคนจะหันกลับมามองเมื่อคลองเริ่มมีชีวิต ถ้าคลองสะอาดจะสามารถสังเกตเห็นว่าน้ำสกปรกซึ่งไหลลงคลองมีต้นตอมาจากที่ไหน สำหรับชาวนา ชาวนา หรือแม้แต่ผู้ที่ปลูกผักสวนครัว เลี้ยงปลา ก็สามารถใช้น้ำจากน้ำในคลองได้ทันทีโดยไม่ต้องรอให้ฝนตก คนที่มีบ้านอยู่ริมคลองก็เริ่มดำเนินกิจการร้านอาหาร ร้านกาแฟ เด็ก ๆ ออกมาตกปลา ครอบครัวออกมาพักผ่อนหย่อนใจ เรียกว่าทำหนึ่งอย่างได้ประโยชน์หลายอย่างซึ่งมีความเชื่อมโยงกับข้อมูลของบทความจากมูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยฉบับข้างต้นที่บ่งชี้ว่า กิจกรรมทางการเกษตรขนาดเล็กเหล่านี้เป็นหนทางหลักในการได้มาซึ่งรายรับของคนในชุมชน ดังนั้น คลองบึงบัวจึงเป็นทรัพย์สินทางธรรมชาติที่สำคัญต่อการอยู่รอดของคนกลุ่มดังกล่าว การที่คุณภาพของระบบนิเวศในคลองบึงบัวจะดีขึ้นหรือแย่ลงล้วนส่งผลต่อการดำรงชีวิตของกลุ่มสังคมนี้โดยตรง

ฝั่งผู้ประกอบการอย่าง คุณย้ง - วรธนนท์ หาเพิ่มพูล เจ้าของ ‘บ้านป่าอยู่’ ที่พักขนาดกะทัดรัดแสนอบอุ่นซึ่งเติบโตมากับชุมชนบึงบัวก็แบ่งปันประสบการณ์ไปในทิศทางเดียวกันว่า “ตอนผมตัดสินใจทำกิจการที่พักครั้งแรกก็พยายามมองหาคุณค่าซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสประสบการณ์และวิถีชีวิตของชุมชนละแวกนี้เลยทีเดียวถึงคลอง จึงออกไปเดินสำรวจดู ปรากฏว่ามันว้าว คือภาพจำตอนเด็ก ๆ คลองสำหรับผมมันอยู่ใกล้นิคมอุตสาหกรรม ก็นึกว่ามันไม่สะอาด ไม่น่าอภิรมย์ที่จะใช้สัญจร แต่กลับเห็นคนปลูกผัก ปลูกต้นไม้ริมคลอง จึงคิดว่าน่าสนใจและสามารถพัฒนาไปในเชิงท่องเที่ยวได้” พร้อมแสดงทรรศนะว่าเขามีมุมมองในการใช้การท่องเที่ยวเพื่อช่วยให้ชุมชนพัฒนาอย่างยั่งยืน เพราะจะทำให้คนหันมาดูแลคลองมากขึ้น หน่วยงานต่าง ๆ จะเริ่มให้ความสนใจ เมื่อมีคนเข้ามาเที่ยวในชุมชนมาก ๆ ทางนิคมอุตสาหกรรมเองก็จะระมัดระวังในการปล่อยน้ำเสียมากขึ้นด้วย

แรงบันดาลใจซึ่งไหลผ่านรุ่นสู่รุ่น

แรกเริ่มเดิมทีครอบครัวของคุณย้งประกอบอาชีพทำนาข้าวอยู่ใกล้ ๆ กับชุมชน แต่เมื่อความเป็นเมืองเริ่มคืบคลานเข้ามา พวกเขาจึงตัดสินใจเปิดร้านค้าเล็ก ๆ ใกล้กับวัดบึงบัวและต่อยอดจนกลายเป็นที่พักเก๋ ๆ และคาเฟ่เท่ ๆ ในรุ่นของคุณย้งนั่นเอง “พอเราเริ่มทำบ้านป่าอยู่เมื่อประมาณ 8 ปีที่แล้ว คนในชุมชนก็เห็นว่ามันท่องเที่ยวเริ่มเข้ามา เขาจึงเข้าใจว่ามันมีการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งไม่จำเป็นต้องอยู่ในเมืองหรือมีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญเสมอไป ชุมชนยังสามารถนำเสนออัตลักษณ์และคุณค่าในรูปแบบอื่นได้ ผู้ประกอบการจึงเริ่มเห็นโอกาส คาเฟ่ ร้านอาหาร ที่พัก ก็ค่อย ๆ หยอยผุดขึ้นมาครับ”

คุณย้งชี้แจงพลังเงินพาชมพื้นที่ริมคลองพร้อมเล่าความหลังครั้งเยาว์วัยให้ฟังว่า ตอนเด็ก ๆ เขาไม่เคยเข้าใจการณรงศ์ปลูกต้นไม้ในชุมชนเลย จนเมื่อเติบโตขึ้นและเริ่มใช้ประโยชน์กับต้นไม้เหล่านี้จึงรู้ว่าผู้ใหญ่ในวันนั้นปลูกต้นไม้ไว้เพื่ออนาคต “ถ้าไม่มีการปลูกต้นไม้ บริเวณนี้ก็จะแห้งแล้งหรือรกร้าง พื้นที่สีเขียวริมคลองเป็นเหมือนปราการซึ่งช่วยดักจับมลภาวะต่าง ๆ ชุมชนของเราไม่มีสวนสาธารณะ พื้นที่ตรงนี้จึงเป็นเหมือนโครงการนำร่องซึ่งทำให้เห็นว่าธรรมชาติจะช่วยเยียวยาเราครับ”

ด้านคุณบุญส่งแจกแจงต่อว่าต้นไม้สูงใหญ่จำนวนมาก ที่เห็นอยู่ในชุมชนตอนนี้ ประธานและคณะกรรมการชุมชน รุ่นก่อน ๆ เป็นผู้ปลูกไว้ ปัจจุบันบางต้นสูงถึง 10 เมตร คนรุ่นหลังก็ดำเนินรอยตามและตัดแต่งกิ่งให้สวย ทำทางเท้า ให้น่าเดิน เหมาะสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจ แม้แต่คนที่ ทำงานในนิคมอุตสาหกรรมเองก็มานั่งเล่นทานข้าวได้ร่มไม้ ในชุมชนเป็นจำนวนมาก “ปัจจุบันชุมชนของเรามีทางเดิน ริมคลองเชื่อมต่อ 3 ช่องทางเข้าออก และกำลังพัฒนาต่อไปเรื่อย ๆ ภายในปีนี้ทางเราก็จะดำเนินการขุดลอกคลอง หลังจากนั้นก็จะสามารถล่องเรือเชื่อมต่อเส้นทางท่องเที่ยว ไปยังตลาดหัวตะเข้ วัดสุทธาโภชน์ คลองบางโหลง ฯลฯ ได้ด้วยครับ”

สำหรับการท่องเที่ยวในชุมชนบึงบัวขณะนี้จะเน้น การใช้จักรยานเป็นพาหนะหลัก ซึ่งนอกจากจะได้สำรวจ เส้นทางแบบใกล้ชิดธรรมชาติและวิถีชีวิตของผู้คนแล้วยังนับเป็นโอกาสอันดีที่จะได้อุดหนุนสินค้าและบริการต่าง ๆ ของคนในท้องถิ่น พร้อมออกกำลังกายแบบไม่สร้างมลพิษ ไปในตัว ตอบโจทย์แนวคิดหลักของบ้านป่าอยู่ได้เป็นอย่างดี เพราะในอาณาเขตของที่พักแห่งนี้มีทั้งจุดรับขวดพลาสติก รีไซเคิล พื้นที่สร้างสรรค์ผลงาน ไปจนถึงโชว์รูมซิค ๆ ซึ่ง จัดแสดงและจำหน่ายสินค้าคุณ ๆ ในแบบที่คุณยุ่งเนรมิตเอง กับมือผ่านการขอทุนจากธนาคารออมสินและความร่วมมือ กับโครงการฟาส์ฟายม ของ สิงห์ คอร์เปอเรชั่น จนกลายมา เป็นอาณาจักรที่เด็ก ๆ และชาวบึงบัว รวมถึงผู้ที่สนใจจาก ทุกสารทิศแวะเวียนมาเป็นส่วนหนึ่งของการรังสรรค์ผลิตภัณฑ์ รักษ์โลกอย่างไม่ขาดสาย

“จริง ๆ การลงมือทำบ้านป่าอยู่ไม่ได้มีแค่มิติของที่พัก อย่างเดียวครับ ที่ผ่านมาระดมส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว ชุมชนเชิงสิ่งแวดล้อม ความฝันตอนเริ่มต้นของผมคืออยาก ทำเวิร์กช็อปสำหรับรีไซเคิลฝาขวดพลาสติกเป็นของที่ระลึก ขาย ผมใช้เงินทุนส่วนตัวสร้างเครื่องจักร เช่น เครื่องบด และเครื่องฉีดยา พร้อมเขียนแผนงานนำเสนอขอทุนสนับสนุน โรงเรือนและเครื่องมือเครื่องไม้ต่าง ๆ พยายามสอดแทรก ประสบการณ์ที่ฝึกซึ่งปลูกฝังนิสัยการให้ความสำคัญกับ เรื่องขยะพลาสติกโดยสื่อสารกับแขกว่าเรามีจุดคัดแยกขวด พลาสติกและฝาเพื่อนำไปผลิตเป็นของที่ระลึกโดยไม่ยืดเยื้อด หรือบังคับ เพราะผมเชื่อว่าการทำให้เห็นและออกแบบ ระบบให้รองรับกับพฤติกรรมคัดแยกขยะเป็นสิ่งที่เริ่มต้น ได้ง่าย ๆ จากสิ่งเล็ก ๆ ผมอยากให้บ้านป่าอยู่เป็นที่เรียนรู้ สำหรับเด็ก ๆ ในการแยกขยะ ซึ่งตอนที่เรากำลังโครงการธนาคาร ขยะเพื่อนำไปรีไซเคิลเด็ก ๆ เขามองภาพไม่ออก เราจึงทำ จุดคัดแยกขวดพลาสติกและฝาเพื่อจุดประสงค์นี้ด้วยครับ”

ในอนาคตคุณยังตั้งใจไว้ว่าพอคนเห็นภาพมากขึ้นก็จะดำเนินการกระจายจุดรับขวดพลาสติกรีไซเคิลออกไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ทว่า ปัจจุบันยังคงมีข้อจำกัดในแง่ของพื้นที่จัดเก็บ อย่างไรก็ตาม กิจกรรมของคุณก็ยังคงเติบโตและเป็นที่รู้จักไปพร้อมกับชุมชนบึงบัวอย่างค่อยเป็นค่อยไป ฉายภาพของผู้ประกอบการท้องถิ่นซึ่งสามารถสร้างรายได้อย่างยั่งยืนในแบบที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม อันนับเป็นตัวอย่างให้กับเยาวชนที่กำลังเติบโตได้เห็นภาพของการทำธุรกิจในแบบรักโลกได้อย่างชัดเจน จนสามารถพูดได้ว่าบ้านป่าอยู่เป็นอีกหนึ่งจุดเช็กอินสำคัญของชุมชนบึงบัวซึ่งต้องมาเยือนให้ได้สักครั้ง

อีกหนึ่งประเด็นที่ท้าทายที่สำคัญของชุมชนแห่งนี้ซึ่งบทความจากมูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยได้หยิบยกขึ้นมากล่าวถึงคือการคมนาคมของครัวเรือนที่อยู่ริมคลองบึงบัวเนื่องจากส่วนหนึ่งไม่ได้ตั้งอยู่ติดกับทางสาธารณะ จึงต้องอาศัยคันกันน้ำของนิคมอุตสาหกรรมเป็นเส้นทางสัญจรหลัก แต่ด้วยความที่อยู่คนละฝั่งคลองกับบ้านเรือนของคนในชุมชน จึงต้องอาศัยสะพานข้ามคลองจากคันกันน้ำอีกทอดหนึ่ง ซึ่งสร้างเพื่อรองรับคนหรือพาหนะขนาดเล็กเท่านั้น อีกทั้งยังต้องปรับเปลี่ยนหรือถึงขั้นรื้อถอนในช่วงน้ำท่วมเพื่อให้เรือสามารถแล่นผ่านได้ หลายครัวเรือนจึงสร้างสะพานที่ไม่ถาวรมากนัก ก่อให้เกิดความลำบากในการคมนาคมเช่นกัน

ข้อจำกัดต่าง ๆ เบื้องหลังรางวัล “ชุมชนริมคลอง น่านม่อนน้ำอู่” ของผู้คนทางฝั่งตะวันออกของ กทม. แห่งนี้ จึงยังคงอาเ่นรับการสนับสนุนจากทุกฝ่ายเพื่อรังสรรค์คุณภาพชีวิตและแรงบันดาลใจให้คนรุ่นต่อ ๆ ไปได้มีรอยยิ้มที่เท่าเทียม

อ้างอิง
<https://www.tei.or.th/thaicityclimate/public/work-22.pdf>
https://www.maticchon.co.th/local/news_5371875
<https://baanpayoo.com/>
<https://web.codi.or.th/>